

Contrastive Analysis of "NAMING" & "MOHR ZADAN" Rituals in Kurdish based on Gender

Vol. 15, No. 4, Tome 82
pp. 443-474
September & October
2024

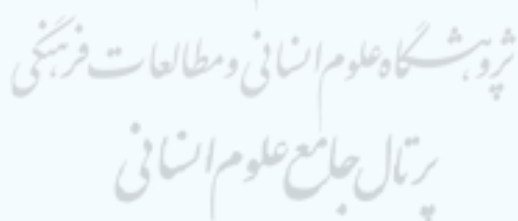
Elham Mizban¹ & Ali Izanloo^{2*}

Abstract

The current study aimed to provide a "contrastive analysis" of rituals related to 'Mohr Zadan' and 'naming' in Kurdish based on gender factors. Deep interview method applied to gathering data of an adult educated native woman. Based on the collected data on this step, a new non-structured group interview was designed and carried on in a small group of 5 non-educated native speakers aged 60 to 70. Relying on the conceptual blending theory, the present study analyses all recorded narrations. The results suggest that Kurdish culture uses different conceptual inputs- or more significantly- selects different mappings of the same input to regenerate new conceptual spaces to represent the cultural values of two genders. In other words, in Kurdy, cultural gender values play a significant role in conceptual blending.

Keywords: conceptual blending, rituals, naming, birth-giving, Kurdish

Received: 3 January 2022
Received in revised form: 25 March 2022
Accepted: 17 April 2022

¹ PhD candidate of linguistics, Department of Linguistics, Faculty of Letters and Humanities, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran;

ORCID ID: <https://orcid.org/0000000210975536>

² Corresponding author, assistant professor, Department of Linguistics, Faculty of Letters and Humanities, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran;

ORCID ID: <https://orcid.org/0000000223941992>; Email: aliizanloo@um.ac.ir

1. Introduction

The various rituals and ceremonies that take place in every culture and subculture are significant examples of how people, by engaging in symbolic behaviours, create a new or collective concept. Rituals and concepts have meaning not only in the culture, but also has the power to influence and change a person's life. Based on this, the study of rituals not as mere symbolic ceremonies, but as meaning-creating models that are effective in the psychological and cognitive spheres of people is the subject of the upcoming research. Therefore with a comparative study of the rituals related to birth in the Kurdish culture of Sorani Sanandaj based on both genders, boys and girls, we have sought answers to the following questions

Research Question(s)

1. With regard to a common concept such as the birth-giving, what inputs are used in the Kurdish culture under study to create meaning for each gender?
2. What mappings were made to create a generic and blended space of rituals related to the birth-giving in the Sorani Kurdish culture of Sanandaj for each gender, and what methods did this culture use to create a blended space?
3. the conceptual blended space around the ritual of the birth-giving in the studied Kurdish culture for girls and boys with emphasis on what choices among input elements is formed?

2. Literature Review

Conceptual blending theory (Fauconnier & Turner, 2002) as the theoretical framework of this research, has been adopted in various fields and different topics from news narrating analyses (van Krieken and Sanders: 2018); and headlines' implicatures (Barczewska: 2017); to internet discourse study (Augustyn and Prażmo: 2020) or political analyses like (Berberović and Delibegović Džanić: 2020).

In Iran also this frame work was utilized in many studies like as the study of Conceptual Blending of War, Hunting and Love in Saadi's Ghazals (Asqar Nejjhad & Fahgih malek marzban: 2017) or cognitive narratology and applying the Conceptual Blending Theory to Persian Folk Tales (Barekat, Rowshan, Mohammad Ebrahimi, Ardebili: 2012);

3. Theoretical Framework

The theoretical framework of this research is conceptual blending theory (Fauconnier & Turner, 2002), which identifies two or more different mental spaces as inputs and, by examining the mappings between aspects of common elements selected from each of the two, analyses the way in which the human mind perceives, deals with, re-understands or re-identifies pre-existing perceptions, or creates new applications from previous inputs.

4. Methodology

In order to answer the questions of this research, the general structure of the research is first designed within the framework of a comparative study and based on the qualitative analysis model. Based on this, the semi-structured interview method was considered and the desired questions were given to an educated female speaker whose mother tongue is Sorani Kurdish. The interviewee was asked to evaluate the interview questions in terms of clarity, relevance and comprehensibility by 'thinking aloud'. After designing and modifying the interview questions based on the suggestions made by the spokesperson, various rituals related to the birth-giving were collected from a middle-aged female spokesperson by using the in-depth individual interview method. Then, in order to obtain more information, five illiterate men and women, aged between 50 and 70, whose mother tongue was Sorani Kurdish and who conducted their daily conversations in this language, were interviewed using the "targeted group interview" method. their narration of the

desired ritual was recorded and continued until saturation point. Finally, the interviews were transcribed in order to extract and analyse the details related to the ritual of the birth-giving rituals. It is worth mentioning that the information was collected in the form of an audio recording with the knowledge and consent of all the interviewees. At the same time, some important classifications were also recorded in writing during the interview and re-evaluated by the interviewees in order to check the accuracy of the recording or its classification. By transcribing and analysing the data extracted from the interviews, the concepts related to the ritual of the birth-giving were analysed as follows.

5. Results

The analysis of different parts of the rituals related to the birth-giving in the Sorani Kurdish culture of Sanandaj, in response to the first question of the research, data shows that this culture creates different meanings in same rituals by choosing two different inputs belonging to the same class to form a conceptual blended space. For example, choosing two different foods such as 'walnuts' or 'crystallised sugar' is effective both in the process of creating the meaning of the blended space and in the purpose and intention behind the desired ceremony and ritual. On the other hand, despite the use of this culture from similar inputs such as "Sureme", "Blessed Object", "Angels" and "Mohr", sometimes the selection and representation of different components of the concepts leads to the creation of a completely different meaning in the blended space.

Data analysis in response to the second question of the research shows that the Sorani Kurdish culture of Sanandaj, by selecting different components of input concepts and creating selective mappings from a set of conceptual blended space, selects concepts that fit the cultural frame of the child's gender. In this sense, the selective projection of input elements in the ritual of "Mohr Zadan" for baby girls is done in line with concepts such as "being beautiful, patient, pleasant and being liked"; while in the case of a baby boy, this process

is done by selecting elements such as "being stubborn and resistant, being an entrepreneur and being a thinker and supporter".

Finally, in answer to the third question of the research, it seems that rituals in the Surani Kurdish culture of Sanandaj, take account the conceptual frames that govern the cultural definitions of "good woman" and "good man" and choose different inputs or choose and represent different aspects of the same input to create new meanings through this passage. Based on this, the determining factor of the blended space and conceptual mappings in these rituals is the "gender cultural frame" that will be effective in all the processes of "mapping", "choosing the vital relationship" and "creating meaning".

پښتونستان د علومو او انساني مطالعاتو فریښتی
پرتال جامع علومو انسانی

تحلیل مقابله‌ای مراسم کردی سورانی «مهر زدن» و «نام گذاری» مرتبط با تولد بین دو جنسیت در چارچوب نظریه آمیختگی مفهومی

الهام میزبان^۱، علی ایزانلو^{۲*}

۱. دانشجوی دکتری، گروه زبان‌شناسی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.

۲. استادیار، گروه زبان‌شناسی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.

پذیرش: ۱۴۰۱/۰۱/۲۸

دریافت: ۱۴۰۰/۱۰/۱۳

چکیده

پژوهش حاضر مطالعه مقایسه‌ای است درباره آیین‌های مرتبط با تولد و نام‌گذاری در فرهنگ کردستان شهرستان سنندج که با گویش سورانی صحبت می‌کنند. این پژوهش با توجه به عامل جنسیت، به تحلیل منتخبی از این آیین‌ها در چارچوب نظریه آمیختگی مفهومی پرداخته است. بر این اساس، با شیوه مصاحبه عمیق در دسترس از یک سخنگوی زن میان‌سال تحصیل‌کرده کرد زبان^۱، آیین‌های مختلف مربوط به حوزه مفهومی تولد نوزاد جمع‌آوری شده و سپس جهت کسب اطلاعات بیشتر، با روش «مصاحبه هدفمند گروهی»، تعداد پنج نفر از سخنگویان زن و مرد بی‌سواد بین ۵۰ تا ۷۰ سال که زبان مادری آن‌ها کردی سورانی بوده و مکالمات روزمره خود را به این زبان انجام می‌دهند، مورد مصاحبه قرار گرفته و روایت آن‌ها از آیین مورد نظر ضبط شده است. تحلیل آیین‌های مستخرج از متن مصاحبه‌ها نشان‌دهنده آن است که فرهنگ کردی سورانی سنندج جهت خلق معناهای همسو با قالب فرهنگی جنسیتی یا از دروندا‌های متفاوت جهت خلق معنا بهره می‌برد و یا در مواردی جالب توجه‌تر، با گزینش نگاهت‌های متفاوت از یک یا چند دروندا واحد، فضای آمیخته مفهومی تازه‌ای را در تطابق با قالب فرهنگی جنسیتی شامل «زن خوب= زیبا، صبور، همسر» در برابر «مرد خوب= قوی، کوشا، نان‌آور» شکل می‌دهد. بر این اساس، قالب‌های جنسیتی عامل مؤثر در فرایند معناسازی آیین‌های تولد و زایش فرهنگ کردی سورانی سنندج قلمداد می‌شوند.

واژه‌های کلیدی: آمیختگی مفهومی، آیین و رسوم، نام‌گذاری و تولد، آیین مهر زدن، فرهنگ کردی سورانی.

۱. مقدمه

فضای آمیختگی مفهومی^۲، فضایی است که از آمیزش دو یا چند فضای ذهنی متفاوت به‌عنوان درونداد^۳ و ترسیم نگاشت‌هایی^۴ میان جوهی از عناصر مشترک انتخابی از هر یک از دو فضا شکل می‌گیرد و موجب ایجاد ادراک، بازفهم و یا بازشناسایی ادراکات از پیش موجود و یا ایجاد کاربردهایی تازه از دروندادهای پیشین می‌شود. در این فرایند ذهنی از مکانیزم‌های متفاوتی چون تغییر^۵ عناصر از طریق پیوند آن‌ها به جنبه‌هایی از یک عنصر دیگر، کشف شباهت‌هایی میان عناصر متفاوت، ایجاد تغییر در حوزه زمان^۶ از جمله توالی، طول مدت و غیره، ایجاد تغییر در حوزه فضا^۷، ارائه ارتباطی تازه از رابطه علی و معلولی^۸ بین عناصر و سایر شیوه‌های شناختی جهت خلق ارتباط حیاتی^۹ و دستیابی به یک فضای نوین بهره گرفته می‌شود (Fauconnier & Turner, 2002)

آیین^{۱۱}ها و مراسم مختلفی که در هر فرهنگ و خرده‌فرهنگ جریان دارند از نمونه‌های قابل توجهی هستند که طی آن‌ها، افراد با پیروی از رفتارهای نمادین، مفهومی تازه و در بیشتر موارد جمعی را خلق می‌کنند که نه تنها در دل آن فرهنگ دارای معناست، بلکه این معنا واجد قدرت اثرگذاری و ایجاد تغییر در زندگی فرد است. به نحوی که تخطی از آن موجب از اعتبار ساقط شدن یکی از جلوه‌های زندگی اجتماعی فرد، طرد وی و یا به‌شکل حداقلی موجب ایجاد نگرانی و تشویش در افراد می‌شود. در عین حال، اجرا و انجام صحیح آن موجب دستیابی فرد یا افراد به موقعیتی تازه، کسب اعتبار اجتماعی، و یا اجتناب از نگرانی و هراس می‌شود. برای مثال، انجام آیین اذان گفتن در گوش نوزاد، منجر به تغییر وضعیت وی از یک فرد بی‌ایمان، به فردی مسلمان می‌شود؛ در حالی که عدم اجرای آن موجب طرد وی از گروه مسلمانان خواهد شد. بر این اساس، مطالعه آیین‌ها نه به‌عنوان مراسمی صرفاً نمادین، بلکه به‌عنوان الگوهایی خالق معنا که در ساحت روانی و شناختی افراد اثرگذار هستند موضوع پژوهش پیش رو قرار گرفته است و با مطالعه مقایسه‌ای آیین مرتبط با تولد نوزاد در فرهنگ کردی سورانی سنج براساس دو جنسیت دختر و پسر، در پی پاسخ به پرسش‌های زیر بوده‌ایم: ۱. در خصوص یک مفهوم مشترک

مانند تولد نوزاد، در فرهنگ کردی مورد مطالعه، برای هر جنسیت از چه درون‌دادهایی جهت خلق معنا استفاده شده است؟ ۲. نگاشت‌های صورت‌گرفته جهت ساخت فضای عمومی و آمیخته آیین‌های مربوط به تولد نوزاد در فرهنگ کردی سورانی سنندج برای جنسیت دختر و پسر چه بوده و این فرهنگ از کدام شیوه‌ها جهت خلق فضای آمیخته بهره برده است؟ و در نهایت ۳. فضای آمیخته مفهومی پیرامون آیین تولد نوزاد در فرهنگ کردی مورد مطالعه برای دختر و پسر با تأکید بر چه انتخاب‌هایی از میان عناصر درون‌داد تشکیل شده است؟

۲. پیشینه تحقیق

نظریه فضای آمیخته مفهومی از ابتدای طرح خود تاکنون در حوزه‌های مختلفی چون تحلیل متون ادبی، تحلیل داستان‌ها و مثل‌ها، تحلیل حکایات و ضرب‌المثل‌ها، تجزیه و تحلیل متون مقدس، واکاوی اخبار و روزنامه‌ها، مطالعه و بررسی سخنرانی‌ها و گفت‌وگوها و حتی عناصر بازاریابی و تبلیغات مورد استفاده قرار گرفته است. از جمله ون کریه کن و ساندرز (Van Krieken & Sanders, 2019) با کاربست چارچوب نظریه آمیختگی مفهومی به تحلیل شیوه‌های روایت در اخبار پرداخته و انتخاب زاویه دید روایت اخبار را از این حیث مورد بررسی قرار داده‌اند. این دو با تحلیل اخبار هلندی مربوط به جرائم در طی یک دوره ۵۰ ساله، با شناسایی سه الگوی برجسته روایی در روایت اخبار به نقش این الگوها در ساخت فضاهای ذهنی پیرامون هر ژانر خبری پرداخته‌اند. همچنین، از جمله تازه‌ترین نمونه‌های کاربرد این نظریه باید به مقاله آگوستین و پرازمو (Augustyn & Prazmo, 2020) در تحلیل گفتمان‌های شکل گرفته در اینترنت پیرامون ویروس کووید-۱۹ اشاره کرد که با بررسی معادل‌های مختلف رایجی همچون «ویروس چینی»، «ویروس آسیایی»، «ویروس وهان» و غیره به نقش کاربرد هر یک از این نام‌های ترکیبی در فعال‌سازی فضاهای ذهنی مختلف و در آخر، خلق فضای آمیخته متفاوت پیرامون این بیماری پرداخته و اثر آن را بر ایجاد یا تقویت رفتارهای نژادپرستانه‌ای بررسی کرده‌اند که برخی حتی آگاهانه نیز نبوده‌اند. در کنار مطالعات غیرفارسی‌زبان، چارچوب آمیختگی مفهومی در بین فارسی‌زبانان نیز در حوزه‌های متفاوتی مورد توجه قرار گرفته است که از جمله آن‌ها می‌توان به مقاله برکت و دیگران (۱۳۹۱)

در تحلیل قصه‌های عامیانه اشاره کرد که با استفاده از معناشناسی شناختی و در چارچوب آمیختگی مفهومی خلق معناهای تازه و شخصیت‌پردازی در قصه‌های عامیانه ایرانی را مورد تحلیل قرار داده‌اند. چنانچه اشاره شد مطالعه و تحلیل روش‌های خلق معنا در اخبار یکی از حوزه‌های مورد توجه در پیشینه مطالعات آمیختگی مفهومی است. در همین راستا ندیمی (۱۳۹۲) نیز اخبار سه شبکه سراسری صدا و سیما ایران را به مدت ۳ ماه ضبط و سپس هر کدام از بخش‌های ورزشی، اقتصادی، و سیاسی آن‌ها را از منظر کاربست حوزه‌های مفهومی و شبکه‌های تلفیقی مورد مقایسه قرار داده است. همچنین، اردبیلی و دیگران (۱۳۹۴) با کاربست نظریه آمیختگی مفهومی، از این چارچوب به‌عنوان ابزاری جهت خلق، تبیین و مطالعه شیوه‌های پیوستگی معنایی متن بهره برده‌اند. اصغر نژاد فرید و فقیه ملک مرزبان (۱۳۹۶) چارچوب فضای آمیخته مفهومی فوکونیه و ترنر را مبنای خلق استعاره‌های مرتبط با عشق در اشعار غنایی سعدی قرار داده‌اند و به کاربست‌های این نظریه در درک و تحلیل مفاهیم ادبی پرداخته‌اند. در پژوهشی دیگر لیش و دیگران (۱۳۹۷) مراحل ساخت معنا در خطبه‌های نهج‌البلاغه را از منظر آمیختگی مفهومی مورد تحلیل قرار داده و کاربرد آن را در تحلیل شیوه‌های خلق معنا در متون آزموده‌اند. آهنگر و همکاران (۱۳۹۹) نیز در پژوهش خود استعاره‌های بوستان سعدی را از دریچه چارچوب آمیختگی مفهومی مورد توجه قرار داده و انواع شبکه‌های به‌کار رفته در استعاره‌سازی این مجموعه را شناسایی کرده‌اند. همچنین، چارچوب نظریه شناختی در حوزه تحلیل متون مقدس اسلامی و از جمله قرآن نیز مورد توجه قرار گرفته و راستگو (۱۳۹۹) با مطالعه آیات قرآنی براساس آمیختگی مفهومی و فضا‌های ذهنی شیوه مفهوم‌سازی کتاب مقدس مسلمانان را با بهره‌گیری از این دو الگو مورد تحلیل قرار داده و به نقش پررنگ آمیختگی مفهومی در معناسازی^{۱۲} به کمک فرایند تشخیص و درک معنای آن به‌خصوص در حوزه نمایش بُعد معنوی طبیعت و مفاهیم ماورائی اشاره کرده است.

آیین‌ها و مراسم رایج در دل یک فرهنگ نیز از جهات گوناگون و از دریچه مطالعات مختلفی مورد بررسی قرار گرفته است. هابسون و همکاران (Hobson & et.al, 2018) و نیز وجتکویاک (Wojtkowiak, 2018) با مبنا قرار دادن فرایندهای روان‌شناختی حاضر در شکل‌گیری و اثرگذاری آیین‌ها، به تحلیل مبانی روان‌شناختی آن پرداخته‌اند، گریمز (Grimes, 2014) آیین‌ها را به‌عنوان رویه‌های

بدنمند، تجویزی و فشرده‌شده مورد بررسی قرار داده و دریور (Driver, 2006) به نقش آیین‌ها در جامعه، و به‌ویژه عملکرد آن‌ها به‌عنوان مفاهیم حافظ نظم اجتماعی اشاره می‌کند. در مطالعات فارسی نیز آیین‌ها به‌عنوان بخشی از هویت فرهنگی (فیاض و غربی، ۱۳۹۴؛ یاسینی، ۱۳۹۵؛ شهپر، ۱۳۹۶)، جنبه‌ای از ادبیات غنایی و حماسی (جهان‌دیده، ۱۳۹۶)، و جلوه‌ای از امر دینی (رئیس‌السادات و معزی، ۱۳۹۰؛ مشهدی نوش‌آبادی و رجبی‌گوندره، ۱۳۹۱؛ امیدی و همکاران، ۱۳۹۹) مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته‌اند. با این همه، چنانچه مشاهده می‌شود تاکنون فرایندهای معناسازی مراسم و آیین‌ها در مطالعات فارسی موضوع پژوهشی مستقل قرار نگرفته است.

۳. چارچوب نظری

نظریه آمیختگی مفهومی، یکی از نظریات مطرح در حوزه زبان‌شناسی شناختی است که اولین بار توسط فوکونیه و ترنر (1995, 2002) مطرح شد. این نظریه به‌عنوان یکی از چارچوب‌های تحلیلی مطرح از آن زمان تاکنون، با تعلق خاطر به زبان‌شناسی شناختی، و در راستای نگاه غالب این جریان، زبان را در پرتوی نقش اساسی آن به‌عنوان فرایند تولید معنا در نظر گرفته و به مفهوم‌سازی و شیوه تعامل ذهن و زبان در جریان این امر می‌پردازد. بر این اساس، مفاهیمی چون بدنمندی و اهمیت آن در ساختار معناسازی ذهنی، شیوه ادراک مفاهیم به کمک ایجاد ارتباط بین دو حوزه از طریق استعاره (Lakoff, 2000) و فرایند ادراک یک مفهوم به کمک فهم عنصری دیگر از همان حوزه که مجاز نامیده می‌شود، ازجمله مفاهیم پرکاربرد در تحلیل‌های شناختی محسوب می‌شدند. با این حال و علی‌رغم گستره کاربرد و توان قابل توجه این نظریه در تبیین فرایندهای شناختی انسان، برخی از نمودهای ادراکی انسان، به‌ویژه فرایندهای معناسازی خلاق که قابل تبیین با مفاهیم پیش‌گفته نبودند، مورد توجه ویژه فوکونیه و ترنر قرار گرفتند. این دو در تبیین نظریه خود، با بازشناسی فضایی که ماحصلی ترکیبی از چند فضای ذهنی مختلف بود بر نقش فرایندی که آمیختگی^{۱۳} نامیده می‌شود تأکید کرده است و این فرایند را جریان ارتباط بین شبکه‌های مختلف معنایی می‌داند که عموماً به سرعت، به‌طور ناخودآگاه، بین عناصر مختلفی از چند شبکه به‌عنوان درونداد^{۱۴} ارتباطاتی پویا ترسیم می‌نماید که درنهایت به خلق فضایی تازه منجر می‌شود؛

فضایی که به‌عنوان فضای آمیخته، نه حاصل انتخاب ساده عناصر و جمع آن‌ها با هم، بلکه نتیجه پیدایش نوع خاصی از مفاهیم تازه است که به شکل‌گیری ساختاری نوپدید منجر می‌شود (زنجانبر و کریمی دوستان، ۱۳۹۸). بر این اساس، در فرایند آمیختگی مفهومی، براساس ایجاد روابط حیاتی مختلفی مانند «تغییر»، «هویت»^{۱۵}، «زمان»، «فضا»، «رابطه علی و معلولی»، «رابطه جزء به کل»^{۱۶}، «قیاس»^{۱۷}، «تمایز»^{۱۸}، «نیت»^{۱۹} و غیره (Fauconnier & Turner, 2002) بین عناصر هریک از فضاها درون‌داد، عناصر مشترک انتخابی یک فضای عام را تشکیل داده، و سپس با مبنا قرار دادن این فضای عام، ذهن در یک تکاپوی فعال و خلاق، دست به ایجاد فضای چهارمی می‌زند که دارای ویژگی‌های بدیع و تازه است.

براساس چارچوب ارائه‌شده توسط فوکونیه و ترنر (Fauconnier & Turner, 2002) روابط حیاتی عبارت است از ارتباطاتی که براساس آن ذهن معنا‌ساز بین دو فضای درون‌داد پیوند و ارتباط درک/کشف/خلق می‌کند. برای مثال، وجود یک «هویت» مشترک بین «کودک نوزاد» و «مرد میان‌سال» موجب حذف تفاوت‌های زمانی، ذهنی، روانی و حتی بیولوژیک بین دو نفر و ایجاد ارتباط بین آن دو می‌شود. در رابطه حیاتی «زمان»، فشرده‌سازی زمانی، موجب ارتباط دو موقعیت با دو مختصات زمانی مختلف می‌شود؛ مانند پیوند بین دو واقعه، یا فرد که یکی متعلق به اکنون است و دیگری متعلق به گذشته. رابطه حیاتی «مکان» عبارت است از فشرده‌سازی مکانی، که موجب ارتباط دو فضای جغرافیایی مختلف می‌شود؛ مانند کنار هم قرار دادن «فلسوف انگلیسی» و «فلسوف فرانسوی» در یک مکان فشرده‌شده خیالی برای مباحثه. در رابطه حیاتی «جزء و کل» یک بخش کوچک از یک ماهیت مبنای در نظر گرفتن کل آن پدیده می‌شود؛ مانند اشاره به صورت شخص، و در نظر گرفتن تمامی وجود او. همچنین، «قیاس» نیز می‌تواند موجب ایجاد پیوند حیاتی بین فضاها معنایی شود؛ مانند کشف شباهت بین ماهیت مبارزه‌جویانه و سخت مذاکرات مالی و مبارزه ورزشی که موجب می‌شود تلاش «فردی به‌عنوان مدیر» در قیاس با «تلاش فردی به‌عنوان بوکسور»، موجب ایجاد ارتباط بین دو مراسم متفاوت «جلسه تصمیم‌گیری مالی» و «مسابقه مشت‌زنی» شده و فضای مفهومی «ضربه فنی شدن حریف در جلسه» ایجاد شود. روابط علی - معلولی نیز یکی از برجسته‌ترین شکل‌های ارتباط حیاتی است که با ارتباط عناصر مختلف شکل می‌گیرد. در واقع، هر تبیین علی و معلولی در چارچوب این نظریه مبتنی بر یک

فضای آمیخته است. به‌عنوان مثال، در تبیین رابطه‌ی علی و معلولی بین وجود خاکستر (معلول) و فرایند سوختن هیزم (علت)، با فشرده کردن زمان، و ایجاد یک فضای آمیخته، ساخت رابطه‌ی علی و معلولی ممکن می‌شود و بازنمایی آن رابطه‌ای است که طی آن مشاهده‌ی یک تصویر، موجب درک کل آن می‌شود؛ مانند مشاهده‌ی نقشه‌ی راه روی کاغذ و درک راه، یا مشاهده‌ی عکس یک نفر و نام بردن از او، گویی خود آن فرد حاضر است.

بر این اساس، جریان ساخت معنا در این نظریه حاصل تعاملات فضاهای مختلف ذهنی است که براساس یک یا چند رابطه‌ی حیاتی با یکدیگر پیوند می‌خورند. در این حالت، در ساده‌ترین شکل این نظریه، چهار فضای ذهنی در فرایند خلق معنا سهیم‌اند که شیوه‌ی ارتباط آن‌ها باهم درخصوص نحوه‌ی انتخاب عناصر از یک یا هر دو فضای درون‌داد به شکل‌گیری چهار الگوی فضای آمیخته‌ی شبکه‌ی ساده^{۲۰}، شبکه‌ی آینه‌ای^{۲۱}، شبکه‌ی تک‌حوزه‌ای^{۲۲} و دو حوزه‌ای^{۲۳} منجر می‌شود. فوکونیه و ترنر شبکه‌ی ساده را شبکه‌ای معرفی می‌کنند که در آن، یک فضای درون‌داد، عناصر دخیل در مفهوم‌سازی را فراهم می‌نماید و فضای درون‌داد دیگری تعیین‌کننده‌ی روابط است؛ مانند درون‌داد «مریم و امید» و درون‌داد «دختر و پدر» که موجب تعریف ارتباط این دو فرد می‌شود. در شبکه‌ی آینه‌ای، هر عنصری در درون‌داد یک دارای ما به ازایی هم‌ارزش در درون‌داد دو بوده و ارتباط بین دو فضا موجب غنی‌تر شدن فضای آمیخته‌ی نهایی می‌شود؛ مانند «مسابقه‌ی یک گروه کشتی‌ران» در یک فضا و «مسابقه‌ی یک گروه کشتی‌ران دیگر» در فضای دوم که موجب شکل‌گیری فضای آمیخته با جزئیات زیادی از نوع کشتی، سرعت و مسیر و شرایط جوی و مانند آن می‌شود. شبکه‌ی تک‌حوزه‌ای براساس تعریف فوکونیه و ترنر (Fauconnier & Turner, 2002)، عبارت است از آمیختن دو فضای ذهنی که دارای دو قالب^{۲۴} متفاوت‌اند؛ درحالتی که تنها یکی از قالب‌ها در تعیین فضای آمیخته نهایی مؤثر واقع می‌شود؛ مانند ارتباط بین دو فضای «زندگی» و «سفر» که علی‌رغم وجود تفاوت‌های بسیار، چون در فضای آمیخته نهایی تنها قالب «سفر» در تعیین روابط نقش‌آفرینی می‌کند، موجب ایجاد تعارض نمی‌شود. و در نهایت شبکه‌ی دو حوزه‌ای که در قالب فضای آمیخته با گزینش اجزای متفاوت و گاه متعارض درون‌دادهای مختلف ایجاد می‌شود؛ مانند فضای آمیخته «قبر خود را کردن» که با انتخاب بخشی از عناصر خود از فضای درون‌داد «مرگ، تقدم زمانی مرگ بر

سایر اجزاء مراسم تدفین، علت مرگ» و بخشی دیگر از فضای درونداد «انجام عمل اشتباه، تقدم عمل بر رخداد، نقش ارادی فرد در انجام عمل» موجب ایجاد فضایی آمیخته با پیچیدگی‌های مفهومی و متعارض می‌شود که به خلق معنایی عمیق‌تر و تازه‌تر می‌انجامد. در این فضا، هرگونه اصرار فرد بر انجام تصمیم اشتباه خود به‌مثابه عملی تلقی می‌شود که منجر به عمیق‌تر کردن قبر وی می‌شود. معنای نوپدید در این فضا، عبارت است از اینکه فرد مدت‌ها به عمل اشتباه ادامه داده و اکنون با عمیق‌تر شدن، زمان مرگ وی فرا می‌رسد. در این فرایند، ذهن به صورت خلاق و پویا با گذر کردن از سه مرحله «ترکیب»^{۲۶}، «تکمیل»^{۲۶} و «بسط»^{۲۷} به خلق معنایی تازه دست می‌یابد؛ به این صورت که در مرحله نخست به انتخاب عناصر مورد نظر از دو فضای درونداد متفاوت دست می‌زند و با ترکیب آن‌ها عناصر تازه‌ای می‌آفریند. سپس، با تکیه بر عناصر حاصل در این مرحله در گام تکمیل، ساختارهای بیشتری مانند طرح‌واره‌ها و قالب‌ها را به فضای آمیخته می‌افزاید و در نهایت در مرحله بسط، فضای آمیخته به نحوی پویا به جریان درآمده و موجب شکل‌گیری ساختاری در فضای آمیخته می‌شود که مختص این فضاست و آن چیزی است که با نام معنای خلاق و نوپدید شناسایی می‌شود. معنایی تازه که چیزی بیش از جمع عناصر دو فضای درونداد است در شبکه‌های پیچیده یافت می‌شود (برکت و همکاران، ۱۳۹۱)؛ شبکه‌هایی که در ابعاد گوناگون زندگی بشری از جمله ضرب‌المثل‌ها، داستان‌ها، آیین‌ها و آداب و رسوم به چشم می‌خورند. یکی از جنبه‌های ساخت معنای خلاق در زندگی بشری، آداب و رسوم و سنت‌هایی هستند که در هر جامعه‌ای، به فراخور ساحت‌های مختلف زندگی اجتماعی انسان و در قالب‌های مختلف حضور و نمود دارند. سنت‌ها و آیین‌ها حاوی ارزش‌هایی هستند که موجب تقویت و حفظ مرزهای یک جامعه گشته و دارای قدرت نمادین برای تغییر وضعیت اجتماعی افراد جامعه هستند. این نیروی تغییر آیین‌ها ناشی از ماهیت فعال، نمادین و خیالی، غریزی و (باز) آفرینندگی^{۲۸} آیین‌هاست (Wojtkowiak, 2018). آیین‌ها فضای فرهنگی خاصی را ایجاد می‌کنند که بستری برای معناسازی است. در این معنا، آیین‌ها نه تنها ارائه‌دهنده نگرش‌ها و عقاید خاص هستند بلکه آفریننده آن‌ها نیز محسوب می‌شوند. این جنبه آفرینندگی و معناسازی سنت‌ها و آیین‌هاست که از چشم‌اندازهای مختلف شناختی همچون روان‌شناسی و زبان‌شناسی شناختی مورد توجه قرار می‌گیرد؛ چراکه معناسازی فرایندی است پویا که از یک سو در

فرایندهای ذهنی و روانی انسان ریشه دارد و از دیگر سو، هم به خاطر حضور پررنگ عناصر زبانی در متن شکل گیری، اجرا و بازآفرینی آیین‌ها و هم به دلیل آنکه ادراک و انتقال معنا در زبان و به کمک زبان صورت می‌گیرد، در کانون توجهات زبان‌شناسی شناختی جای دارد؛ چراکه اساساً تعریف این شاخه زبان‌شناسی از زبان و نقش آن، تأکید بسیاری بر خلق معنا داشته و همه جنبه‌های زبان حتی دستور را در سایه این ویژگی تحلیل می‌کند، به نحوی که گیررتس (Geeraerts, 1995) ساختار صوری زبان را نه پدیده‌ای مستقل، بلکه نمودی می‌داند از نظام کلی مفهومی^{۲۹}، سازوکار پردازش ذهنی انسان، و نیز تجربه و محیط او.

۴. روش‌شناسی

جهت پاسخ به پرسش‌های مورد نظر در این پژوهش، ابتدا ساختار کلی پژوهش در چارچوب مطالعه تطبیقی و براساس الگوی تحلیل کیفی طراحی شده است. بر این اساس، روش جمع‌آوری داده‌های پژوهش مصاحبه نیمه‌ساخت‌یافته در نظر گرفته شده و پرسش‌های مورد نظر در اختیار یک سخنگوی زن تحصیل‌کرده که زبان مادری وی کردی سورانی است، قرار گرفت. با توجه به پراکندگی جغرافیایی اقوام مختلف کرد در عراق، ترکیه، غرب و شمال شرقی ایران، پژوهش حاضر با تمرکز بر آداب و رسوم رایج در میان کردهای ساکن ایران، به مطالعه این مراسم در میان کردهای منطقه سنندج پرداخته است. کردی رایج در این شهر که مرکز استان کردستان در غرب ایران است، گویش کردی سورانی است که در کنار کردی مکرانی، اردلانی و کرمانجی، یکی از گویش‌های کردی رایج در ایران محسوب می‌شود. پس از انتخاب منطقه مورد پژوهش، از سخنگوی مورد مصاحبه خواسته شد تا با «شیوه تفکر بلند»^{۳۰} پرسش‌های مصاحبه را از حیث شفافیت، مرتبط بودن و قابل درک بودن مورد ارزیابی قرار دهد. پس از طراحی و اصلاح پرسش‌های مصاحبه براساس پیشنهادات مطرح‌شده توسط سخنگوی مورد نظر، با «شیوه مصاحبه عمیق فردی»^{۳۱} از یک سخنگوی زن میان‌سال تحصیل‌کرده کردزبان، آیین‌های مختلف مربوط به حوزه مفهومی تولد نوزاد جمع‌آوری شد. سپس، جهت کسب اطلاعات بیشتر، با روش «مصاحبه هدفمند گروهی»^{۳۲}، تعداد پنج نفر از سخنگویان زن و مرد بی‌سواد بین ۵۰ تا ۷۰ سال که زبان

مادری آن‌ها کردی سورانی بوده و مکالمات روزمره خود را به این زبان انجام می‌دهند، مورد مصاحبه قرار گرفته و روایت آن‌ها از آیین مورد نظر ضبط شد و تا رسیدن به نقطه اشباع ادامه پیدا کرد. در نهایت، با پیاده‌سازی متن مصاحبه‌ها، جزییات مربوط به آیین تولد نوزاد استخراج و مورد تحلیل قرار گرفت. گفتنی است که جمع‌آوری اطلاعات به صورت صدای ضبط‌شده با اطلاع و رضایت همه افراد حاضر در جلسه بوده است. در عین حال، برخی طبقه‌بندی‌های مهم در طی مصاحبه به صورت کتبی نیز ثبت شده و جهت بررسی صحت ضبط یا دسته‌بندی آن، توسط مصاحبه‌شوندگان مورد ارزیابی مجدد قرار گرفته است. با پیاده‌سازی و تحلیل داده‌های مستخرج از مصاحبه‌ها، مفاهیم مرتبط با آیین تولد نوزاد به شرح زیر تحلیل شد.

۵. تحلیل داده‌ها

در فرهنگ کردی سورانی منطقه مورد مطالعه، اولین گام جهت محافظت نوزاد تازه متولدشده، «مهر زدن» است که بلافاصله پس از تولد نوزاد صورت می‌گیرد تا تعلق وی به «انسان» و «جهان انسانی» تثبیت شود و راه را بر دستبرد نیروهای ماورائی چون آل و اجنه ببندد. با این حال در اجرای این آیین، میان دو جنسیت دختر و پسر تفاوت وجود دارد: «درباره‌ی مندالانی کچ، پاش له‌دایک بوون له سهر چناکه و ته‌وئیلیان به کله‌ی شوینه پیروژه‌مکان، هئیمایکی کو دادمن»؛ «در مورد فرزندان دختر بلافاصله بعد از تولد روی چانه و پیشانی او با سرمه متبرک یک علامتی کوتاه خط می‌گذارند». در حالیکه در مورد نوزاد پسر تفاوت وجود دارد و «گهر کورپه کور بیت له بهری دهستی هئیمایک دادمن، بهم نهریته دملین مور کوتاندن»؛ و «اگر نوزاد پسر باشد کف دست او علامت (باضافه) می‌گذارند به این نشانه مردانگی، مهر کوبیدن می‌گویند». همانطور که از متن مصاحبه بر می‌آید، در فرایند آیین «مهر زدن»، در مورد فرزندان دختر بلافاصله بعد از تولد، روی چانه و پیشانی او با سرمه‌ای که از اماکن متبرکه تهیه شده است، یک علامت خط می‌گذارند. در حالی که اگر نوزاد پسر باشد، این علامت به شکل به‌اضافه در کف دست او قرار می‌گیرد. آیین مهر زدن تا قبل از آمدن کسی که در گوش بچه اذان می‌گوید انجام می‌شود. «بهم کارهش پیش بانگ دان به گوئی مندال نه‌انجام ده‌ریت»؛ «این کار تا قبل از اذان دادن در گوش بچه انجام می‌شود».

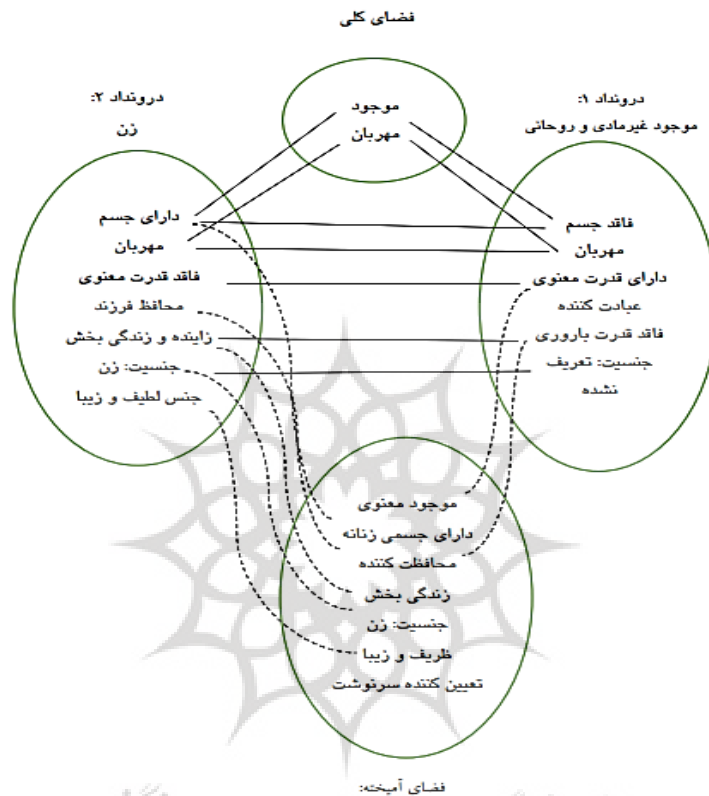
در این مدت حتی در صورت گریه نوزاد کسی حق ندارد کودک را بردارد و یا ببوسد. اگرچه این زمان معمولاً طولانی نیست و در اولین فرصت با گفتن اذان در گوش کودک تازه متولدشده آیین ورود او به جهان اسلام اجرا می‌شود، با این حال، این باور وجود دارد که پیش از نزدیک شدن انسان به نوزاد، فرشته‌های محافظ هنوز در اطراف او هستند، اما با اولین تماس، فرشته‌ها از او دور می‌گردند: «به هوی نعو باوره تا پاش بانگ دان به گونی مندالکه هینشتا پیریبه‌کانی ناسمان له لای مندالکهن»؛ «به خاطر همین باور، تا اذان دادن به گوش کودک که هنوز پری‌های (فرشتگان) آسمان کنار کودک هستند» محدودیت‌های تماس با نوزاد در این فاصله زمانی کاملاً تعریف شده است: «گهر بگرییت کس بوی نیبه مندال ژیر بکاته و بیلاوینیتموه تهنات ماچی بکات»؛ «اگر گریه کند کسی نباید کودک را آرامش کند و لالایی برایش بگوید و یا حتی ببوسدش». چنانکه در متن مصاحبه اشاره شده، باور بر این است که برقراری اولین تماس انسان با کودک تازه متولد شده، پیش از آیین اذان گفتن که نوعی ایمن شدن نوزاد از بدی‌ها و خطرات است، کودک را در معرض خطر نیروهای بدخواه قرار می‌دهد. به همین دلیل است که اذان گفتن در این مراسم اهمیت دو چندان می‌یابد: «نهم مه‌ودا دریزخایهن نیبه، بانگ دانیش جوره ناسایشیکه بو مندالکهن»؛ «در این مدت کوتاه که طولانی نیست، اذان دادن نوعی آرامش (ایمن‌سازی) برای کودک است». چراکه اولین ارتباط با کودک گریانی که حتی از لالایی مادر محروم بوده است، آوای معنوی اذان خواهد بود و البته که این فاصله زمانی نیز خود دارای معنا و کارکرد ویژه خویش است: «همر چغند که باور وایه که مندال فیری سه‌بر دهییت بو نهمکه هیچ شنتیک له ژبان پاش داواکردن، خیرا به‌دهست ناییت»؛ «هرچند که این باور وجود دارد که کودک صبر را آموزش ببیند چون که هیچ چیز در زندگی زود و به راحتی به دست نمی‌آید». در فاصله میان تولد تا ورود به فضای امن پس از شنیدن اذان، کودک گریان و منتظر نیز می‌آموزد که باید صبر کند و همه چیز در زندگی بلافاصله پس از ابراز نیاز به دست نمی‌آید. همچنین، هدف و معنای پنهان در پشت این آیین نیز درخصوص نوزاد دختر و پسر متفاوت است. به شکلی که: «مور کوتان به توئی رمگیزی می دمگرتیموه بو نوات بو جوانی و قشنگی کورپیم»؛ «مهر زدن در نوزاد مؤنث بر می‌شود به آرزو برای زیبا شدن، قشنگی نوزاد» اما «بو رمگیزی نیز نوات و نارمزو بو

بژیوی فرهنگ: «مهر زدن بر کف دست پسر امید و آرزو برای ادامه زندگی بهتر و پربرکت‌تر (کسب روزی بیشتر) است. در حالی که اجرای آیین مهر زدن بر روی پیشانی دخترها در واقع آرزو برای زیبا شدن نوزاد دختر است، انجام همین مراسم برای نوزاد پسر تازه متولد شده متفاوت بوده و مهر زدن بر کف دست نوزادان پسر با نیت کسب روزی بیشتر توسط او انجام می‌شود.

چنانکه مشخص است در این آیین، از «سورمه متبرک» به‌عنوان یکی از مواد سنتی آرایشی که فرایند تولید آن تابع آداب خاصی از جمله روزهای شگون‌دار و خوش‌یمن براساس تقویم قمری، آفتابی بودن آسمان و عدم وجود ابر، وضو داشتن فرد تهیه‌کننده و خواندن ادعیه مخصوص است، و موجب زیبایی شخص استفاده‌کننده می‌شود، به‌عنوان درونداد یک؛ علامت خط به‌عنوان درونداد دو و درونداد «فرشته محافظ» به‌عنوان «موجودی غیرمادی، محافظت‌کننده و زیبا که عموماً با جنسیت زن/مادر تصویرسازی می‌شود» به‌عنوان درونداد سه برای فضای آمیخته «نشان مهر» استفاده شده است. این فضای آمیخته متشکل از عناصری است چون «خطوط موازی، خاصیت ماورائی، قدرت محافظت، قدرت تعیین سرنوشت، زیبایی‌بخشی، خیر و برکت، گشودگی بخت و افزایش رزق و روزی». بر این اساس، چنین فضای آمیخته‌ای به نوبه خود به‌عنوان دروندادی برای «آیین مهر زدن نوزاد دختر» وارد فرایند آمیختگی مفهومی می‌شود و در کنار درونداد «نوزاد دختر که دارای جنسیت زن بوده و گریان و معصوم و آسیب‌پذیر است» در کنار هم، موجب شکل‌گیری فضای آمیخته‌ای می‌شود که دارای پیچیدگی‌های مفهومی قابل توجهی است. در این فضای نوظهور، علامت ساده‌ای که توسط دوده غلیظ حاصل از سوختن بادام به‌دست آمده است، تبدیل می‌شود به نشانی مقدس که به علت تعلق سورمه به فضای مذهبی و حفاظت‌شدن آیین «کشیدن علامت» توسط فرشتگان، موجب ایجاد مصنوعیتی فرامینی در گرداگرد موجود حامل نشان می‌شود. از دیگر سو، زیبایی نشئت‌گرفته از سورمه به‌عنوان ابزار آرایش چشم و ابرو، و نیز زیبایی حاصل از تقدس فرشتگان، موجب اهدای زیبایی همیشگی به فرد می‌شود. محافظت و زیبایی‌ای که از چارچوب زمان و مکان فراتر رفته و در تمام طول زندگی انسان، جاری و ساری خواهد بود. به این ترتیب، نوزاد دختری که معصوم و آسیب‌پذیر است و از جایگاهی بیرون از مناسبات فرهنگی، مانند «دختر خوب»، «زن مناسب»، «همسر زیبا و مطیع» و «مادر حافظ زناشویی و

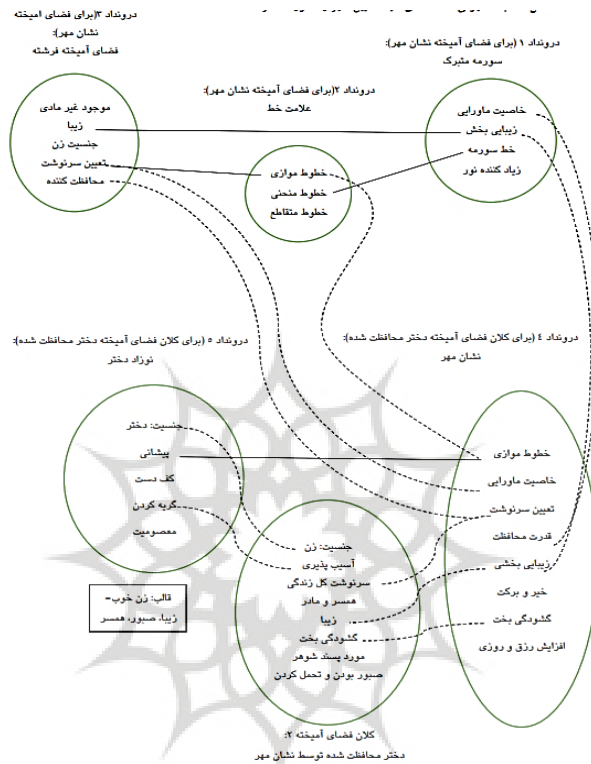
فرزندان»، در طلب آغوشی انسانی به گریه برخواسته است، به‌عنوان درونداد وارد فضای آمیخته «مهر زدن نوزاد دختر» می‌شود. در پایان این نوزاد، دختری است هم‌زمان زن و بالغ، محافظت شده توسط فرشتگان، دارای زیبایی دلخواه همسر که نه به ژنتیک و نه به رنگ و رو و مو وابسته است، صبور و آرام است و با پیشانی‌ای که سرنوشت نیک او با قدرت سورمه متبرک، به سفیدبختی و خوشبختی نوشته شده است. در این کلان فضای آمیخته^{۳۳}، تمام ادوار زندگی نوزاد دختر از طریق فشرده‌سازی زمانی، در فاصله ترسیم علامت مهر بر روی پیشانی او تا فرارسیدن شخص مؤذن، بازنمایی می‌شود. در حالی که پیشانی دختر، به‌عنوان بخشی از کلیت وجودی وی در چارچوب رابطه حیاتی جزء و کل، مورد تبرک قرار می‌گیرد و موجب تسری این تبرک به هر دو بُعد جسمی و روحی وی شده و علامت مهر که یک خط است، بازنمایی و نمادی است از اوراد متبرک مذهبی که دارای قدرت تغییر سرنوشت هستند. بر این اساس، در کلان فضای آمیخته نهایی، میل و آرزوی زیبایی و خوشبختی در کنار بیم و امید از ناشناخته‌ها، انگیزه‌های حرکت چرخ‌دنده‌های این آیین می‌شوند. شکل ۱ شبکه شکل‌گیری مفهومی «فرشته محافظ» را نشان می‌دهد که خود متشکل از دو درونداد «موجود غیرمادی و روحانی» و «زن» است. و شکل ۲ برآیند درونداهای «سورمه متبرک»، «علامت خط»، «نشان مهر»، «فرشته محافظ» و «نوزاد دختر» را نمایش می‌دهد که نتیجه آن شکل‌گیری کلان فضای آمیخته دو حوزه‌ای «دختر محافظت‌شده توسط نشان مهر» است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

شکل ۱: فضای آمیخته به‌عنوان درون‌داد دوم مراسم مهر زدن

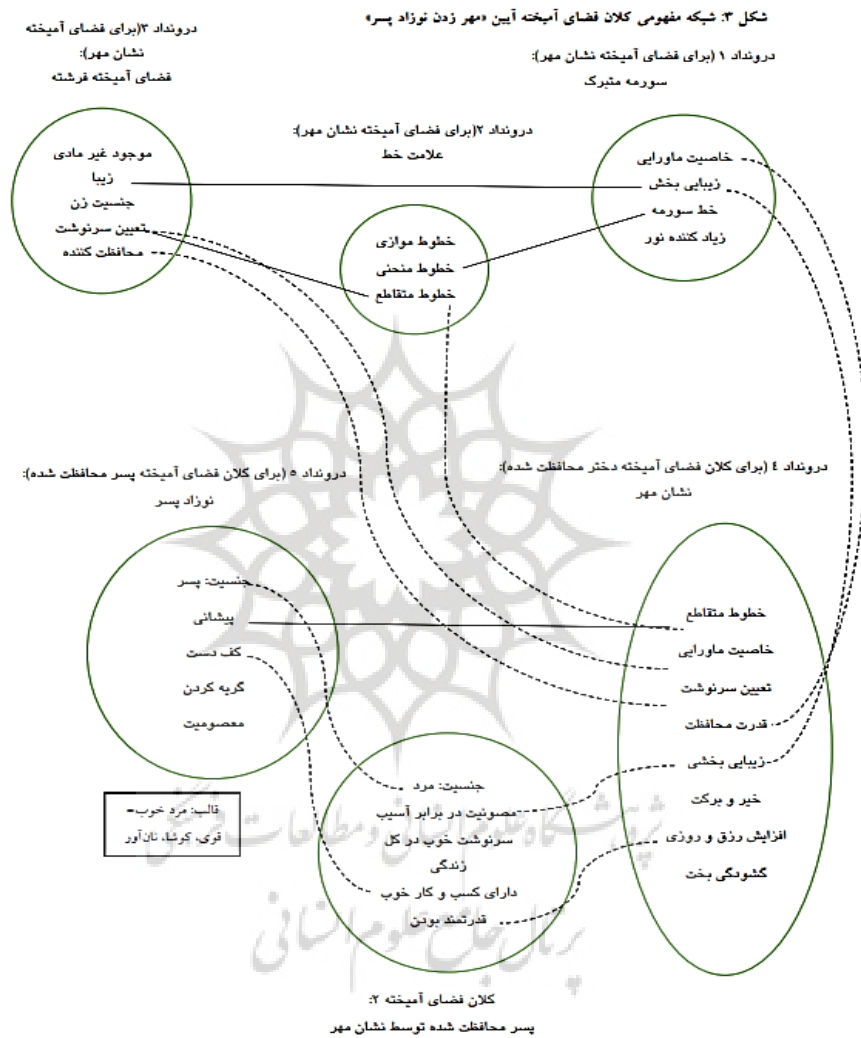
Figure 1: Conceptual blended space as the input 2 for the megablended “Mohr zadan”

شکل ۲: کلان فضای آمیخته آیین مهر زدن نوزاد دختر
Figure 2: Megablended "Mohr zadan" for girls

با این همه، مقایسه عناصر مفهومی حاضر در همین آیین، برای نوزادان پسر، نشان‌دهنده تفاوت‌های فرهنگی جالب توجهی است که پرداختن به آن، دریچه‌ای تازه بر شیوه مفهوم‌سازی این آیین را به نمایش می‌گذارد. اگرچه در آیین مهر زدن برای نوزاد پسر نیز، از سورمه متبرک استفاده می‌شود و نوزاد پسر تا شنیدن اذان در آغوش گرفته نمی‌شود، اما از مجموع مفاهیم تشکیل‌دهنده فضای آمیخته «سورمه» تنها «شگون‌دار و خوش‌یمن بودن» آن وارد فرایند مفهوم‌سازی می‌شود و عناصری چون زیبایی در

این مفهوم‌سازی مشارکت نمی‌کنند. از دیگر سو، از فضای مفهومی «فرشته» نیز، عناصری چون «موجودی غیرمادی و محافظت‌کننده» وارد فضای مفهومی «نشان مهر» می‌شود، اما زیبایی، بخت خوب و زندگی زناشویی خیر. درونداد سوم فضای آمیخته «نشان مهر» را نیز علامت به‌اضافه تشکیل می‌دهد. درنهایت این فضای آمیخته متشکل از عناصری است چون «خطوط متقاطع، خاصیت ماورائی، قدرت محافظت، قدرت تعیین سرنوشت، زیبایی‌بخشی، خیر و برکت، گشودگی بخت و افزایش رزق و روزی»، با این همه مفاهیمی چون قدرت اعطای زیبایی همیشگی که در فضای آمیخته «مهرزن نوزاد دختر» دیده می‌شد در این فضا مورد انتخاب قرار نمی‌گیرد. بر این اساس، گریه نوزاد پسر، آمادگی وی برای سختی‌های زندگی خواهد بود، و نشان مهر به جای پیشانی که جایگاه مفاهیمی چون «بخت» و «پیشانی بلندی» است، بر کف دست وی ترسیم می‌شود که جایگاه مفاهیمی چون «فعالیت اقتصادی، قدرت، روزی، و برکت» است. همانطور که مشاهده می‌شود با تغییر رابطه جزء به کل از «پیشانی» به «دست»، و عدم بازنمایی مفهوم «زیبایی»، تأکید فضای مفهومی بر مفاهیمی چون «برکت، تقدس و محافظت» پررنگ شده، و اگرچه مجدداً تمام ساحت‌های وجودی جسمی و روحی نوزاد، به‌وسیله بخشی کوچک از دست او مورد اشاره قرار گرفته و با فشردگی زمانی، تمام ادوار زندگی او در مراسمی چند دقیقه‌ای یازنمایی می‌شود، با این حال، این «توان، قدرت، برکت، نیروی کار و کسب روزی» است که وارد فضای آمیخته می‌شود و خطوط ترسیم‌شده در کف دست، علی‌رغم آنکه از سورمه تشکیل شده‌اند، تبرک و تیمن آن را به کسب و کار فرزند ذکور اعطا می‌کنند، نه زیبایی و جلوه‌گری را. شکل ۳ مراحل شکل‌گیری کلان فضای آمیخته «پسر محافظت‌شده توسط نشان مهر» را نمایش می‌دهد که نتیجه آمیختگی مفهومی دروندادهای «سورمه متبرک»، «علامت به‌اضافه»، «نشان مهر»، «فرشته محافظ» و «نوزاد پسر» است.

شکل ۳: کلان فضای آمیخته آیین مهر زدن نوزاد پسر
Figure 3: Megablended “Mohr zadan” for boys

چنین تفاوتی در سایر بخش‌های آیین‌های مربوط به تولد و زایش نیز مشاهده می‌شود. به‌عنوان مثال، در آیین دیگری که در روز هفتم تولد کودک برگزار شده و به نام‌گذاری کودک اختصاص دارد، در روز هفتم تولد نوزاد، همه اقوام و بستگان گرد هم می‌آیند: «پاش حفت رۆژ له دایک بوونی مندالی رمگهز نیر، له رۆی رسمی نیوننان که گشتی قهوم و کسه‌کان کۆ بوونه‌ته‌وه»؛ «بعد از هفت روز از تولد نوزاد تازه متولدشده پسر، به رسم نام گذاشتن، همه اقوام و کسان جمع می‌شوند». در این مراسم در صورتی که نوزاد پسر باشد، از طرف خانواده مادر فرزند تازه به دنیا آمده، به هر نفر از مهمانان یک عدد گردو داده می‌شود تا کودک در آینده یک فرد متفکر، حامی و سرسخت باشد: «له لایهن خیزانی دایک به هر میوانتیک گوئزیک دهمن (گوئز سه‌مبۆلی میوه‌ییکی سهخت و پر ناوکه)»؛ «از طرف اقوام مادر، به هر مهمان یک گردو می‌دهند (گردو نماد میوه سخت و پرمغز است)» هدف چنین پذیرایی‌ای البته که فراتر از آیین مهمان‌نوازی بوده و حاوی معنای خاص خود است. به مهمان‌ها گردو داده می‌شود: «تا مندال له داهاتوو که‌سایه‌تییکی بیرکار و پشتیوان و پرتاقهت و گیان سهخت بیت»؛ «تا بچه در آینده شخصیتی کارداران و پشتیبان و پرتاقت و جان‌سخت باشد» با این همه در این آیین نیز، تفاوت‌های مبتنی بر جنسیت مشاهده می‌شود. به‌عنوان مثال، چنانکه در ادامه متن مصاحبه در زیر مشخص است، آیین نام‌گذاری نوزادان دختر با شیوه متفاوتی اجرا می‌شود: «گهر مندالکی رمگهز می بیت: خنه له بهری دهست و نیو ناوکی دهمن تا رمگهزی روون و داهاتوویکی روونکی هه‌بیت»؛ «اگر بچه تازه متولدشده دختر باشد، حنا در دست و نافش می‌گذارند تا زایشی روشن و آینده‌ای روشنی داشته باشد». مشاهده می‌شود که اگر نوزاد دختر باشد، در ناف نوزاد و کف دست‌هایش حنا می‌گذارند تا هم جنسیت کودک مشخص باشد و هم در آینده زیبا باشد. به عبارت دیگر، در این آیین نیز، نه‌تنها تأکید برای زیبایی نوزاد مجدداً مشاهده می‌شود بلکه با حنا گذاشتن در ناف او، آرزوی زایش‌ها (باروری‌های) روشن و خوش‌یمن نیز برای او مورد توجه قرار می‌گیرد. به علاوه، در بخش پذیرایی از مهمان‌ها نیز چنین تفاوتی مشهود است. به شکلی که: «وه له زاری که‌می تۆز و گهردی نه‌بات داهنتین و هر و ا به میوانه‌کانش نه‌باتیک دهمن تا له داهاتوو مندال شیرین و جوان و قه‌شنگ لبعهر دلان بیت»، «در دهانش (نوزاد دختر) کمی گرد و نرمه نبات می‌گذارند و همین‌طور به مهمان‌ها هم یک نبات می‌دهند تا در آینده کودک زیبا و شیرین، قشنگ و

تو دل برو باشد». در این بخش، در دهان نوزاد دختر هفت روزه مقداری پودر نبات می‌ریزند و به تمام مهمانان نبات می‌دهند تا در آینده نوزاد شیرین، دوست‌داشتنی و زیبا باشد. چنانچه مشخص است در این مراسم نیز، اگرچه مجدداً تمام زندگی کودک، در دقایق برگزاری مراسم فشرده‌سازی زمانی می‌شود، و اگرچه میل و آرزوی والدین برای آینده‌ای خوب و درخشان برای کودک، در شکل‌گیری، اجرا و تداوم آیین مورد اشاره مؤثر است، دو ماده خوراکی مختلف، به‌عنوان دو درونداد متفاوت، جهت مفهوم‌سازی آیین مورد نظر، مورد استفاده قرار گرفته و موجب ساخت دو فضای مفهومی متفاوت می‌شوند. خوراکی‌های اهدایی به میهمانان در جشن نام‌گذاری نوزاد پسر، میوه‌ای است سرسخت، مغزی، با درختی کهن‌سال، که در طب عامیانه شباهت مغز آن با مغز انسان موجب آن شده است که نماد تفکر قرار گیرد. اهدای چنین خوراکی‌ای، با تکیه بر رابطه حیاتی علی و معلولی، و طی فشرده‌سازی زمانی، موجب این امید می‌شود که نوزاد آسیب‌پذیر کنونی، به مردی سرسخت، مقاوم و متفکر تبدیل شود که همانند گردو، در زیر ظاهر چند لایه، تیره و سخت خود، تفکر و غنایی قابل توجه دارد. در حالی که درمورد نوزاد دختر مجدداً، حنا به‌عنوان ماده‌ای آرایشی جهت تزیین وی استفاده شده و نبات، بر شیرین‌سخنی و دلپذیر بودن وی تأکید می‌کند.

علاوه بر این، در این مراسم بین نوزاد دختر و پسر تفاوت‌های ساختاری دیگری نیز به چشم می‌خورد. برای مثال، هیچ کدام از اندام‌های نوزاد پسر در این مراسم به‌عنوان درونداد وارد فضای آمیخته نمی‌شود، بلکه ویژگی‌های قالب «مرد خوب» و ویژگی‌های «میوه گردو» موجب شکل‌گیری فضای آمیخته «پسر مقاوم و سرسخت و متفکر» می‌شود که بنیان آن بر شباهت و قیاس مبتنی است. در مقابل، درمورد دختر، نه تنها آرایش دست‌ها و پیشانی، براساس رابطه جزء و کل به‌عنوان تمامیت وجودی دختر، مجدداً بر مفهوم «زیبایی» تأکید می‌کند، بلکه نبات، علاوه بر مهمانان، به دختر نیز خورانده می‌شود، زیرا هم دختر باید «شیرین‌سخن» باشد، هم از آنجا که حرف مردم درباره او، مستقیماً بر بخت و سرنوشت او مؤثر است، مردم نیز باید در باب او سخنان شیرین و مثبت بیان کنند تا به خوشنامی معروف شود و سرنوشت خوب او تضمین شود. میل و آرزویی که با تکیه بر رابطه علی و معلولی و نیز مشابهت و قیاس، در یک فشرده‌سازی زمانی، بر «حرف مردم پیرامون دختر» و «آنچه دختر بیان می‌کند»

و «آنگونه که دختر در چشم مردم می‌نماید» به‌عنوان کلید خوشبختی وی تکیه می‌کند.

۶. نتیجه

تحلیل بخش‌های مختلف آیین‌های مرتبط با تولد نوزاد در فرهنگ کردی سورانی سنندج، برمبنای شاخص جنسیت، در پاسخ به پرسش اول پژوهش، نشان‌دهنده آن است که این فرهنگ در برخی آیین‌ها با انتخاب دو درونداد مختلف که متعلق به یک طبقه هستند، موجب شکل‌گیری معناهای متفاوتی در فضای آمیخته مفهومی می‌شود. به‌عنوان مثال، انتخاب دو خوراکی متفاوت چون «گردو» یا «نبات»، هم در فرایند خلق معنای فضای آمیخته و هم در هدف و نیت پنهان در پشت مراسم و آیین مورد نظر مؤثر واقع می‌شود. از دیگر سو، گاهی، با وجود استفاده این فرهنگ از دروندادهای مشابهی چون «سورمه»، «جسم متبرک»، «فرشتگان» و «علامت مهر» در فرایند خلق معنا، گزینش و بازنمایی اجزای مختلف و متفاوتی از مفاهیم تشکیل‌دهنده این عناصر، موجب ایجاد معنایی سراسر متفاوت در فضای آمیخته می‌شود. بر همین اساس است که گرچه از «یک سورمه واحد» که «در یک روز» و از «یک مکان مقدس» تهیه شده است، در «یک روز واحد» و «یک مراسم واحد» برای ترسیم نماد مهر بر روی دو نوزاد با جنسیت دختر و پسر استفاده می‌شود، معنای خلق شده توسط این نقش دارای تفاوت بنیادین شده و با انتخاب «پیشانی» به دختر در رابطه جزء از کل، مفاهیمی چون زیبایی، خوشبختی، ازدواج موفق و صبوری، در فضای آمیخته «نشان مهر» وارد می‌شود، در حالی که انتخاب «دست» در همین مراسم، موجب گزینش مفاهیمی چون «قدرت، کسب روزی، نان‌آوری و کسب و کار و اقتصاد» می‌شود.

تحلیل داده‌ها در پاسخ به پرسش دوم پژوهش، نشان‌دهنده آن است که فرهنگ کردی سورانی سنندج با انتخاب اجزای مختلفی از مفاهیم درونداد و ایجاد نگاشت‌های انتخابی از یک مجموعه فضای آمیخته مفهومی در فرایند خلق معنا دست به گزینش مفاهیم منطبق با قالب فرهنگی حاکم بر درونداد «جنسیت فرزندان» می‌زند. به این معنا، در این فرهنگ، فرافکنی انتخابی عناصر دروندادها در آیین «مهر زدن نوزاد دختر» همسو با مفاهیمی چون «زیبایی، صبور بودن، دلپذیر و مورد پسند بودن» صورت می‌گیرد؛ در حالی که درخصوص نوزاد پسر، این فرایند با گزینش عناصری چون «سرسخت و مقاوم بودن، صاحب کسب و کار بودن، و متفکر و حامی بودن» صورت می‌گیرد. بر این اساس، و در پاسخ به

پرسش سوم پژوهش به‌نظر می‌رسد، آیین‌ها در فرهنگ کردی سورانی سنندج، با در نظر گرفتن قالب‌های مفهومی حاکم بر تعاریف فرهنگی «زن خوب» و «مرد خوب» دست به‌گزینش دروندادهای متفاوت و یا انتخاب و بازنمایی وجوه مختلفی از مفاهیم در فضای آمیخته زده و از این رهگذر به خلق معناهای نوپدید می‌پردازند. بر این اساس، عامل تعیین‌کننده روابط فضای آمیخته، و نگاشت‌های مفهومی در این آیین‌ها «قالب فرهنگی جنسیتی» بوده که در تمامی فرایندهای «نگاشت»، «انتخاب رابطه حیاتی» و «خلق معنا» مؤثر واقع شوند.

۷. پی‌نوشت‌ها

۱. جا دارد نویسندگان سپاس و قدردانی خود را از همکاری بی‌دریغ سرکار خانم نگین وکیلی، سخنگوی کردزبان به‌خاطر شرکت در مصاحبه عمیق فردی، جمع‌آوری داده‌ها و بازبینی آن، و نیز سرکار خانم فروغ احراری، سخنگوی دوزبانه کرد - فارس در ثبت و برگردان داده‌ها به فارسی اعلام دارند.

2. conceptual blending
3. input
4. mapping
5. change
6. similarity
7. time
8. space
9. cause-effect
10. vital relation
11. ritual
12. meaning making
13. blending
14. input space
15. Identity
16. whole-part vital relation
17. analogy
18. disanalogy
19. intention
20. Simplex network

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 رتال جامع علوم انسانی

21. mirror network
22. single-scope network
23. double-scope network
24. frame
25. composition
26. completion
27. elaboration
28. (re) inventing
29. general conceptual organization
30. think aloud protocol
31. Individual deep interview
32. focus group interview
33. megablend

۸. منابع

- اردبیلی، ل.، برکت، ب.، روشن، ب.، و محمد ابراهیمی، ز. (۱۳۹۴) پیوستگی معنایی متن از منظر نظریه آمیختگی مفهومی. *جستارهای زبانی*، ۶ (۵)، ۲۷-۴۷.
- اصغرنژاد فرید، م.، و فقیه ملک‌مرزبان، ن. (۱۳۹۶). آمیزه مفهومی جنگ و شکار و عشق در غزلیات سعدی با تکیه بر نظریه «فوکونیه» و «ترنر». *پژوهش زبان و ادبیات فارسی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی جهاد دانشگاهی*، ۲ (۱۴)، ۳۱-۵۹.
- امید، ا.، مشرف، م.، و اسماعیل‌پور، ا. (۱۳۹۹). بررسی و تحلیل آیین قربانی کردن در فرهنگ عامه شهرستان ایوان از نظر نظریه پردازان فرهنگ. *فصلنامه مطالعات فرهنگ - ارتباطات*، ۲۱ (۵۲)، ۱۷۱-۱۹۹.
- آهنگر، ع.، مشهدی، م.، و دهمرده بهروز، س. (۱۳۹۹). تحلیل استعاره‌های بوستان سعدی براساس نظریه آمیزه مفهومی. *علم زبان*، ۱۲ (۱۲)، ۱۰۵-۱۵۳.
- برکت، ب.، روشن، ب.، محمد ابراهیمی، ز.، و اردبیلی، ل. (۱۳۹۱). روایت‌شناسی شناختی (کاربست نظریه آمیختگی مفهومی بر قصه‌های عامیانه ایرانی). *ادب‌پژوهی*، ۶ (۲۱)، ۹-۳۲.
- جهان‌دیده، ع. (۱۳۹۶). پژوهشی درباره آیین ور در بلوچستان. *فرهنگ و ادبیات عامه*، ۵ (۱۶)، ۱۹-

۳۸

- راستگو، ک. (۱۳۹۹). بررسی شناختی استعاره‌های آنتروپومورفیک در گفتمان قرآنی بر مبنای نظریه آمیزه مفهومی. *جستارهای زبانی*، ۱۱ (۶)، ۱۶۷-۲۰۰.
- رئیس‌السادات، ت.، و معزی، م. (۱۳۹۰). آیین سوگواری در میان صابئیان (تلفیقی از اندیشه‌ها و آیین‌ها). *معرفت ادیان*، ۳ (۱)، ۲۵-۴۲.
- زنجانیر، ا.، و کریمی دوستان، غ. (۱۳۹۹). رده‌بندی نشانه‌شناختی «سوژه‌های تخیلی» در داستان‌های کودک: از منظر نظریه آمیختگی مفهومی. *زبان‌پژوهی*، ۱۲ (۳۷)، ۱۷۷-۱۹۵.
- شهپر، س. (۱۳۹۶). آیین‌های زایش در فرهنگ عامه مردم منطقه لارستان. *فرهنگ و ادبیات عامه*، ۵ (۱۷)، ۱-۲۰.
- فیاض، ا.، و غربی، م. (۱۳۹۵). آیین آرکردن در ششتمد سبزوار. *فرهنگ و ادبیات عامه*، ۴ (۸)، ۱-۲۴.
- لبش‌ع، نجفیان، آ.، روشن، ب.، و سلطانی، س.ع. (۱۳۹۷). مراحل ساخت معنا در خطبه ۸۷ نهج‌البلاغه از دیدگاه نظریه آمیختگی مفهومی. *جستارهای زبانی*، ۹ (۶)، ۱-۲۳.
- مشهدی نوشابادی، م.، و رجبی گوندره، ع. (۱۳۹۲). آیین‌های طهارت در دین زرتشتی. *تاریخ اسلام و ایران*، ۲۳ (۱۸)، ۶۹-۸۷.
- ندیمی، ن. (۱۳۹۲). بررسی و تحلیل اخبار سه شبکه تلوزیون ایران براساس نظریه آمیزه مفهومی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه سیستان و بلوچستان.
- یاسینی، س. ر. (۱۳۹۵). کارکردهای تربیتی و فرهنگی آیین‌های زورخانه. *فصلنامه علمی تربیت اسلامی*، ۱۱ (۲۲)، ۱۳۱-۱۵۰.

References

- Ahangar, A., Mashhadi, M., & Dahmardehbehrooz, S. (2020). The Analysis of Metaphors of Saadi's Boostan Based on Conceptual Blending Theory. *Language Science*, 7(12), 105-153. doi: 10.22054/lis.2020.46282.1269

- Ardebili, L., Barekat, B., Rovshan, B., & Mohammadebrahimi, Z. (2015). Text Coherence as Determined by Conceptual Blending Theory. *Language Related Research*, 6 (5): 27-47.
- AsqarNejhad, F., & Fahjihmalekmarzban, N. (2017). Conceptual Blending of War, Hunting and Love in Saadi's Ghazals Based on Fauconnier and Turner. *Research in Persian Language & Literature*, 42 (2), 31-59.
- Augustyn, R., & Prażmo, E., M. (2020). The Spread of Chinese Virus in the Internet Discourse: A Cognitive Semantic Analysis. *GEMA online, journal of language studies*, 20(4), 209-277.
- Barekat, B., Rowshan, B., Mohammadebrahimi, Z., & Ardebili, L. (2012). Cognitive Narratology: Applying the Conceptual Blending Theory to Persian Folk Tales, *Adab Pazhuhi*, 6(21), 9-32.
- Driver, T. F. (1998). *Liberating rites. Understanding the transformative power of ritual*. Boulder, CO: Westview Press.
- Fauconnier, G., & Turner, M. (2002). *The Way We Think: Conceptual Blending and the Mind's Hidden Complexities*. New York: Basic Books.
- Fayaz, E., & Gharbi, M. (2016). The Ceremonial Idiomatic Expressions and Representation Sheshtamad, Sabzevar, *Culture and Folk Literature*, 4(8), 1-24.
- Geeraerts, D. (1995). *Cognitive Linguistics*. Handbook of Pragmatics. Amsterdam. J, Benjamin Publication Co.
- Grimes, R. L. (2014). *The Craft of Ritual Studies*. Oxford, UK: Oxford University Press.
- Hobson NM, Schroeder J, Risen JL, Xygalatas D, Inzlicht M. (2018). The Psychology of Rituals: An Integrative Review and Process-Based Framework. *Personality and Social Psychology Review*, 22(3), 260-284.
- Jahandideh, A. (2017). A Research on Trial by Ordeal in Balochistan. *Culture and Folk*

Literature, 5(16), 19-38.

- Labesh, A. A., Najafian, A., Rovshan, B., & Soltani, S. A. (2019). Meaning Construction Process in 87th Sermon of Nahj al-Balaghah: A Conceptual Blending Approach. *Language Related Research*, 9 (6) :1-23
- Lakoff, G (2000). *Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal About the Mind*. Chicago: University of Chicago Press.
- Mashhadi Noshabadi, M., Rajabi Gondarreh, A. (2013). Purification Rituals in Zoroastrianism. *History of Islam and Iran*, 23(18), 69-87.
- Nadimi, N, (2014). *The Study and Analysis of the News of Three Channels in Iranian Televisionbased on Conceptual Blending Theory*. (M.A). The University of Sistan & Baluchestan
- Omidi, A., Mosharraf, M., & Esmailpour, A. (2020). Investigating and Analyzing Sacrifice In Ivan Folklore, Based on Cultural Theorists. *Journal of Culture-Communication Studies*, 21(52), 171-199.
- Raisi, T & Moezzi, M. (2012). The Rituals of Funeral in Sabeiyan. *Ma'rifat-i Adyān*, 3 (1). 25-42.
- Rastgoo, C. (2021). Cognitive Study of Anthropomorphic Metaphors in Qur'anic Discourse Based on Conceptual Theory. *Language Related Research*, 11 (6) :167-200.
- Shahpar S. (2017). Childbearing's Customs is Culture of People of Larestan Region. *Culture and Folk Literature*, 5 (17) :1-20.
- Van Krieken, K. & Sanders, J. (2019). Smoothly Moving Through Mental Spaces: Linguistic Patterns of Viewpoint Transfer in News narratives. *Cognitive Linguistics*, 30(3), 499-529. <https://doi.org/10.1515/cog-2018-0063>
- Wojtkowiak, J. (2018). *Towards a Psychology of Ritual: A Theoretical Framework of*

Ritual Transformation in a Globalising World. *Culture & Psychology*, 24(4), 460-476.

- Yasini, S. R. (2016). Educational and Cultural Functions of Sacraments in Palestra. *Journal of Islamic Education*, 11(22), 131-150.
- Zanzanbar, A., Karimi Dostan, G. (2021). Semiotic Categorization of Fantastic Subject in Child Story: Based on Conceptual Blending Theory. *Journal of Language Research (Zabanpazhuhi)*, 12(37), 177-195. doi: 10.22051/jlr.2020.27032.1734

